

ral való kapcsolatot igazolja, hogy a Condillac-idézettől, most már közvetlenül Socrates szájába adva, itt sem tud szabadulni: «Ne bölcsekedgyünk oskolabéli pörpatvar alá való dolgokrúl, hanem olyanokrúl, melyek a' polgári életnek boldogságához tartoznak; mert dücsőségesebb és hasznosabb. élni tudni, mint tudós embernek lenni.»¹ — Valószínű, hogy Sterne hatása részletekben is kimutatható lesz Verseghy munkáiban; talán ennél is érdekesebb, hogy a mult század elejének humoros irodalmán csak részben tükröznek az *Eppeldauers Briefe*: Sterne Lőrinc nyomai is megmutatkoznak, s talán mélyebben, mint eddig tudtuk.

GÁLOS REZSŐ.

KÖLCSEY HALÁLA ÉS HAGYATÉKA.

A Szemere-Tár 16. kötetének alább közölt darabjaiból egy levélregény közvetlenségével és fordulatosságával bontakoznak ki elének Kölcsey Ferenc halálának körülményei, baráti és családi körének jellegzetes alakjai, valamint az első *Összes művek* kiadástörténete és Kölcsey írói hagyatékának eddig alig bolygatott kérdése.

Kölcsey 1838. augusztus 24-én húnyt el. A kezdetleges hírszolgáltatási viszonyok következtében a gyászeset a fővárosban csak öt nappal később, magánértesülések útján terjedt el. Bártfay László naplója (Magyar Nemzeti Múzeum kéziratára, Quart. Hung. 1122) erre vonatkozólag a következő részleteket tartalmazza:

«(Augusztus) 29d; Szerda. Menőben valék játékszínbe, mikor Rába levelét vevém — Kölcsey haláláról. Megdermedtem a' hírre. Kalapomat ragadám 's futva futottam a' Nagyhid utcaza felé a' Fáy házhoz. Szemere Palira esett első gondolatom. De ő és nője már színházba menének. Oda futottam. Szemere megpillantott, 's magához szólított, fognék mellette helyt. Iszonyú kínok között ülék oldalánál, kivált midőn változást vevén rajtam észre, faggatott, kérdezett mi bajom. . . Azt mondtam neki: nagy, nagy bajom van. . . Játék után nőjének sügtam meg a dolgot, egész testemben remegve, hogy férjét készíthesse el. — Az ég csillagos volt. Itthon közlöttem a tudósítást nőmmel. A' mint leverve valánk, képzelhető millyen éjt töltöttem.

30d. Csütörtök. . . Délután Gr. Telekihez menék, 's szólottam vele. Visszajövet itthon találám Szemerét. Kimélve 's vigyázva annyit mondek neki, hogy Kölcsey megmaradásához semmi remény nincs: készen kell lennünk elvesztésére. Minek hallatára könnyük lepték el szemeit s arczáat, 's mindig némább lett.

31.d. Péntek. . . Szemere és Schedel jövének hozzám, 's fölszólítának, mondanám meg, miben van a' Kölcsey felől szállongó hír — mert Pali mindenre kész; és megmondtam 's a levelet elolvasám előttök.»

Szeptember 1-én azután már a Jelenkor is közölte a gyászhirot. A család tagjai közül elsőnek Szuhányi Ignác (1801-1872), Kölcsey Ferenc sógornőjének testvére, irt Szemere Pálnak.

¹ Id. kiad. II. 88. l.

1.

Cseke, Aug. 28^{kán} 1838.

Mélyen tisztelt Férfiu!

Jól tudom, milly Szentek a' barátság' érzelmei, 's hogy kivel a' hajlandóság 's köz érdek egybe kapcsolt, attól jót vagy rosszat egyformán óhajtunk tudni. Azért a' következő szomorú dolgot kötelességemnek tartám a' Tekintetes Úrnak tudtára adni.

Felette tisztelt Kölcey Ferenczünk, az egyetlenn egy, miután e' folyó hó 15^{kén} a' sok éjjeli munkálkodás után, valamely előtte csekélynek látszó gyöngékedésbe esett, a' mind inkább növekedő nyavalyától 24^{kén} életétől meg fosztatott. Hijába volt a hozzá érkezett jeles orvos fáradozása, ki mindent elkövetett, hogy betegét fölgógyítsa. Belső része gyuladást kapott, 's Ő elhunyt, siratva mindenektől, kik körülötte valának.

Mit mondjak még többet? Veszteségünk' nagyságát é? Azt a Tettes Úr, és minden hazafi mélyen fogja érezni. Fájdalunkat é? Az, úgy tartom, az Ország minden szegletében egyforma erőben ég, minden jókban. Hallgatok tehát, 's csak azon kívánságomat fejezem ki utoljára, hogy hasonló szomorú esettől őrizze a' Nagy Isten a Tekintetes Urat, őrizze a hazát, melyet e' Férfi halála által valóban nagy csapás ért.

Ajánlom Magamat a' Tekintetes Úr kegyeibe

alázatos Szolgája
Szuhányi Ignácz

Szomorodott Kedvess Testvérem az Úri háznak tiszteletét, csokolását küldi

Szemere-Tár. 16. kötet LII.

Szemere Pál szeptember 2-án írt özv. Kölcey Ádámnénak, Szuhányi Josephine-nek, becéző nevén Pepinek. (Ld. Szemere Pál: *Összes munkák*. 1890. III. köt. 326. l.) Ez a levél nagyon jellemző Szemerére: emberi fájdalma mellett szót kér literátori érdeklődése is. Arra inti a hátramaradottakat, hogy Kölcey írásaira féltő gonddal vigyázzanak; különösen a levelekre, mert neki, aki «életét fogja írni», ezekre a tanubizonyosságokra múlhatatlanul szüksége lesz. Kölceyné helyett Obernyik Károly, Kölcey Kálmánka nevelője és a sógorasszony bizalmasa¹ válaszolt. Ez a levél az eddig ismert forrásoknál (V. ö. Vértesy Jenő: *Kölcey Ferenc*, 1906. 192-93. l.) bővebben tudósít a költő végnapjairól.

2.

Cseke Sept. 22 1838

Mélyen tisztelt Tekintetes Úr!

Becses sorait e' folyó hó, 16^{kán} vettük kezünkhez; 's kötelességünknek tartottuk volna reá nyomban válaszolni: de mivel a' posta hely falunkhoz közel nem esik, e' kötelességet csak most vihetjük végbe. A Tekintetes Asszony, gyöngéledő állapota miá' engem' biza meg a' válaszolásra.

¹ A levél hangja megerősíti azt a feltevést, hogy a fiatal özvegy és a házitanító között gyengéd szálak szövődtek. A családi hagyomány — Luby Margit úrhölgy szíves közlése szerint — ma is tud erről a viszonyról. Kölcey Ádámné állítólag Obernyiknak hozzá írt leveleivel temettette el magát.

Midőn a' boldogult Férfiu elhúnyt, az első beszélhetlen fájdalom' sulya alatt eszünkben sem jutha, hogy a' Tekintetes Urat tudósítani kellene szeretett barátá' haláláról; 's a' Tekintetes Asszonytól, ki a' pótolhatatlan veszteség' lélekölő érzése, 's a' beteg' ágyánál töltött éjjeli 's nappali szakadatlan nyugtalanságok által, inkább halott mint élő vala, kicsoda kívánható, hogy illyesmiről rendelkezhezzék? Mi mindnyájan le valánk verve. Így történt, hogy a' gyászos eseményt a' Tekintetes Úr más által, vagy talán éppen a' hírlapokból tudá meg.

Napok folynak el, 's a' zavarból magunkhoz kezdénk jőni. Ekkor érkezett hozánk a' Tekintetes Úr részvevő szívvvel írt levele, mely ha kebleinkben édes de egyszersmind keserű érzéseket költöttek fel, midőn a' Tekintetes Úr' és boldogult közötti viszonyra emlékeztettek, — nem csuda. A' vesztes 's fájdalom ha mindenütt nagy is: de innen terjed el végetlen távol-ságra, 's egy gyöngye asszonynak keble az, mellyre mind az, mit ebből különbféle helyeken éreznek, összes erővel, zuzással, fenyegetőleg, nehezedik. Igen, — illy állapottal van a' Tekintetes Asszony; 's illy állapotban a' Tekintetes Úr' levele' kedves jelenet vala előtte, 's az abban nyilvánított baráti érzelemért nem lehet köszönetet nem mondani. Igen, — nem a' Tekintetes Úrnak, de neki, neki az elhagyatottnak van szüksége kérni a' Tekintetes Urat, hogy azon baráti szent szeretetet, mit az elhúnyt iránt hordozott keblében, terjessze ki ő reá is, vagy ha ebbe eddig is bele vala foglalva, ne szűnjék meg iránta ezután is, mint szerencsétlen iránt rokon érzellemmel viseltetni. Így, ha néhány jóknak szeretetét birandja, nem lessz egészen boldogtalan.

A' boldogultnak irományairól, s a' levelekről, miket a' Tekintetes Ur levele' folytatában említ, még semmi bizonyost nem mondhatunk. Bár ezen levél' írását épen azért hátráltattuk; hogy a' Tekintetes Úrnak bizonyosabb hírt adhassunk felőlök: de mivel még a' Végrendelet nincsen felbontva, a' dolgok még mindig ugyan azon állásban vagnak, mellyben a' boldogult' halálával voltak. Az Alispány T. Kende Zsigmond, ki a' Végrendelet' felbontására van megkérve, nyilván, a' boldogulttól végrendelete' külső lapján tett írás szerint, tegnapi tette a' határnapot, mellyen megjelenend Szolgabíróval és Esküdttel. Miért nem jött el? — okát nem tudjuk. Várjuk mindennap. 'S ha eljövend; s a' boldogult végső akarata irományai felől világosságra jövendenek: a' Tekintetes Urat tudósítani el nem mulatjuk. Addig is megemlítem azt, hogy minden irományok el vagnak zárva.

Nem látom itt helyén kivülinek a' Tekintetes Urat a' boldogultnak betegsége' körülményeiről 's folyásáról néhány szóval tudósítani, mit ugy gondolom hírekől meg nem hallhat. Auguszt' 16^{kán}, noha már akkor gyöngeségről panaszkodék, Gyarmatra ment el bizonyos repositionalis pörben mint helyettes Alispány, 's itt gyöngesége annyira erőt vett rajta, hogy le kelle feküdnie. 17^{kén} haza jött, — 's valami különös baj ugyan nem látszott rajta: mindazáltal nem is vacsorálva lefeküdt. A 18^{kát} részint ágyban, részint künn ülve evés nélkül töltötte, 's átaljában minden ételtől undorodott. 19^{kén} fel költ; — szobájába ment; angol könyvet olvasott; velünk — bár keveset, — ebédelt; — délután a' hozánk jött vendégekkel jó kedvűleg beszélgetett, estve ismét vacsora előtt lefeküdt; némelly napokon ugyanis bizo-

nyos hideglelések vevék elől. 20, 21dik napokat ágyban tölté, kevés ideig azonban volt fenn is. 22kén eljött Szatmárról az Orvos (elébb hozatni nem engedé.) 's miután ez nadályokat 's hólyaghúzókat ragasztott, megkristélyozta, 's keményen izasztotta: 23kán reggel jobban kezdett lenni, sőt még délután is nyavalyájának jobbra fordultával vigasztalt meg az Orvos. Ámde alkonyatkor hirtelen rosszabbul lett, folytonosan félre kezdett beszélni, 's miután az éjjelt szakadatlan nyugtalanságok 's kinok között huzá ki, 24kén 10 és 11 óra közt délelőtt csendesen kimult. Igy fosztatánk meg ő bene mindentől, mit az életben jót és beceset birtunk.¹

Levelem' végén a Tekintetes Asszony és Kálmán' tiszteletét 's jó kívánását adom által. Tartsa meg a Tekintetes Úr továbbra is, kérjük, irántunki jó indulatát.

Én is, ki szerencsés valék a Tekintetes Úrnak írhatni; de szerencsétlen valék ilyen tárgyról, 's illy körülmények közt írhatni, — ajánlom magamat a' Tekintetes Úr' jó indulatába, ki vagyok

a Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája
Obernyik Károl

Szemere-Tár 16. köt. LIV.

Szemere csak egész röviden válaszolt erre a tudósításra.

3.

Tisztelt Férfit!

Sept 22dikén költ beces sorait tegnap vevém. Nem vala váratlan előttem, hogy a' jobb sorsot olly igen méltó Asszonyság még most is vigasztalhatatlan: hiszen mindnyájan enyhülhetetlenek vagyunk országszerte! Egyéb iránt én hálával leszek megelégedve, ha tudósításokat ön által vehetek, tisztelt érdemes férfit, 's ez iránt ezennel be is mutatom könyörgésemet, valamint kézsókomat a' Tekintetes Asszony előtt.

Éljen szerencsésen, 's látogasson meg ez után is beces soraival. Pesten. Oct. 6. 1838. Kész köteles szolgája *Szemere Pál*.

Szemere-Tár 16. köt. LVI. a.

Hogy a tervezett életrajzhoz — amely azonban sohasem készült el — adatokat szerezzen, Szemere érintkezésbe lépett ifj. Péczely Józseffel (1789—1849), a debreceni kollégium történetánárával. Péczely Kölcsey Sámuelhez fordult; a kelletlen válasz pontosan mutatja az örökségből kicsöppent rokonok bosszúságát.

¹ Kölcsey temetése másnap, augusztus 25-én d. u. 2 órákor ment végbe, minden pompa nélkül. «A falusi harang jeladása után egyesereglett nagy, szomorú, csekei néptömeg rendeltetése helyére kíséré a' hűség könnyeitől nedves koporsót; s temetés után templomba sietett, hol az alkalomra készített szent beszéd által erősödve, hit nyugalmaival nézett a mulandóság elébe. Kölcseynek 48 óra előtti eltemetése, a' hidegült testnek közönségesen úgy nevezett megindulása miatt, a csekei bírák bizonyítványa mellett történt.» (Pap Endre, Figyelmező, 1838. 46. szám.) Azt is tudjuk, hogy a koporsó egyik oldalára ez volt írva: Kölcsey Ferencz hamvai, a másikkra: El ne felejtsetek. (Hazai s külföldi Tudósítások. 1838. szept. 5.)

4.

Tekintetes Ur,
Igen tisztelt Barátom Uram!

Becses megbízása következésében, a' mint Sept. végén Komárom 's Nyitra vármegyék' bebarangolása után haza értem, October' elején mincjárt irtam Álmosdra T. Kölcsey Sámuel Urnak, elhúnyt felejthetetlen barátunk' öregebb testvérének. Ezen órában veszem választ, melyet késedelem nélkül ide zárva küldök. Az elhanyagolt rövid tudósításnak talán némi magyarázatjául szolgálhat, mit a napokban hallék: hogy a' testvérek igen fel vagynak háborodva a' boldogultnak végrendeletén, melyben mindent, mit keresett, Kálmánnak hagyott, nekik semmit.

Feleségem' igen szíves tiszteletét úgy Kegyednek, mint lelkes Nejének jelentve, nagy becsű barátságába rekesztett, telyes tisztelettel maradtam Debreczenben Nov. 7d. 838.

alázatos szolgálja
Péczeley József

Szemere-Tár 16. köt. LIX.

5.

Várad Olaszi Novemb 5 kén 1838.

Kedves Barátom Uram!

Hozzám írott becses levelét october holnapjáról, novemberben 4 kén vettem, azonnal Fel Szóllítására kötelességemnek esmertem tudósítani.

Néhai Testvérem született Szeödemeteren Közép Szolnok Vármegyébe a Szilágyba, 1790ben. Édes Atya Péter és Édes Anya Bölönyi Ágnestől, gyermekségétől fogva, az Abcén kezdve mind végig egyedül Debreczenbe tanult, a just végezvén, Pestre ment Jurátiríára, onnan haza jöven Álmosdon lakott (Bihar Vármegyébe) egynehány évekig, 's csak mint házba zárt Tudos dolgozott. innen a Testvéri Osztály után Csekébe (Szathmár Vármegyébe) ment lakni 's egy darabig ott is csak magába dolgozott, némelykor rándulván csak ki barátjaihoz, mignem hivatalra szánta el magát mások ösztönözésére, s itt kezdette úgyszólván pályályát. Nem tudom hogy mi szükséges volna több, ha csak ismét kedves Barátom Uramnak fel szollítását ne leszsz szerencsém látni, mert T. Szemere Pál Ur környül állásairól, 's életéről gondolom elég esméretséggel fog birni, mint a ki tudom hogy a leg első állott Barátai közt. Melyeknek utánna telyes tisztelettel, maradtam

alázatos Szolgálja
Kölcsey Sámuel

Szemere-Tár 16. köt. LVIII.

Kölcsey Ferenc végrendeletéről természetesen Obernyik is értesítette Szemerét. Az egyébként keltezetlen levél szeptember 28-án íródhatott. (V. ö. Kozocsa Sándor: *Kölcsey Antónia naplója*. 1938. 37. l.)

6.

Mélyen tisztelt Tekintetes Úr!

Sietek a' Tekintetes Urat a boldogult végintézetének felbontása után a' Tekintetes Asszony' meghagyásából tudósítani.

A' felbontás épen ma történt meg. Leveleiről a' boldogult semmi rendelést különösön nem tett. Irományait általánosan a' több vagyonnal együtt Kálmánnak hagyá.

Még minden érintetlen vagy on elzárva, 's nem tudjuk: mikor szedjük össze az írásokat. Elménkben tartván pedig a' Tekintetes Urnak azon kívánságát, mi szerint a' leveleket magának óhajtaná, kérdésbe tesszük: millyenek és kiktől írt levelek azok, mellyeket a' Tekintetes Ur kívánna egyebek felett? egész élete folytáig, vagy csak bizonyos időszakig kapottak? — Ezt részint azért kérdjük; mivel a levelek közt bizonyosan nagy számmal találhatunk olyanok, mellyek a' Tekintetes Urra nézve részint érdektelenek, részint szükségtelenek; részint pedig azért; mivel ezek közül némelleyeket a Tekintetes Asszony is szeretne, szent ereklyék gyanánt megtartani. E' tárgyban tehát feleletet és felvilágosítást várunk a' Tekintetes Úrtól.

Mingyárt a' boldogult' halálával bekövetkezett megyei Közgyűlésen, — hol a' Főispány is jelen vala, — indítványba hozák: Kölcsey Ferencz életnagyságu képének a' tanácskozási tereben felfüggesztését, mit a KK és RR igen nagy melegséggel fogadtak, 's nem állván ellent néhány obscurus fejek' és lélektelen keblek' még magának a' Főispánynak is ellenküzdése, a' szép indítvány köz határozattá lön, s mingyárt pénz is gyűjtetett a' kép' lefestetésére.

Nincsen semmi különös baj házunknál, csak fájdalomunk néhezen oszol. Minden órán óhajtással várjuk a' Tekintetes Úr' levelét.

Tiszteli a' Tekintetes Asszony a' Tekintetes Úrékat. Én is a' Tekintetes Ur kegyességébe ajánlva magamat vagyok a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálója

Obernyik Károl.

A Tekintetes Asszony egy keszkenőt küld, oly kérelemmel, hogy a Tekintetes Asszony feketére megfestetni ne terheltelessék.

Szemere-Tár 16. köt. LX.

Szemere december 2-án ismételtén és nyomatékosan figyelmeztette özv. Kölcsey Ádámnét, hogy «a megdicsőült irományai közül, legyenek munkák vagy levelek», semmit se adjanak ki kezükből; egyben felvetette a munkák megfelelő értékesítésének gondolatát. (*Össz. művek*, III. k. 327—328. l.) Levelére ezúttal is Obernyik válaszolt.

7.

Cseke 19 December 1838.

Mélyen tisztelt Tekintetes Úr!

Régen óhajtott levelére a' T. Asszony a' következő sorokban kíván általam válaszolni:

Az elhunyt után legtöbb bizodalma a T. Asszonynak a' Tekintetes Úrban fekszik; annyival inkább, mivel a' szeretett' kimúlta után egyedül a' Tekintetes Úr látogató meg levelével a' pusztán hagyott Csekét. Így történt az, hogy miután elküldök a levelet, mellyben a' Tekintetes Úrtól azt kérdezzük, hogy a' boldogult' levéltárából melly levelek volnának szükségesek az életírásra; minden akármiről való rendelkezést a' Tekintetes Úr küldendő levelétől függesztettünk fel; s' ámbár M. Bárá Wesselényi Miklós Úr az' alatt Károlból, — hova, mint tudva van, a' tanuk' meghiteltetése végett jött vala, — Károlból, mondom, Tek. Kölcsey Gábor Úrtól

IZENT a' Tekintetes Asszonynak, hogy a' boldogultnak küldött leveleit adja ki, ezt a T. Asszony sokak' unszolására sem tette; «mert» úgy mond, «egy az, hogy első Pali, ki a' leveleket kéré tőlem, 's még azt nem tudhatom: nékie mik szükségesegek; más, az, hogy abban is, hogy valakinek valamit kiadjak e, vagy nem, egyedül az ő utasítását, rendelkezését várom, és telyesítendem.» Nem adott tehát még ki semmit sem a' Tekintetes Asszony; az egész levéltár a maga épségében megvan. 'S némiképen a' levelek már össze is vannak szedve; nevezetesen az érdekesebbek különválasztva a' közönségesektől; 's amazok közül ismét külön a' politicalai tartalmuak a' literatúrát érdeklőktől.

A' munkák' kiadhatása felől is fordultak gondolatok a' T. Asszony' fejében, annál inkább; mivel ezt is emlegeték, 's Heckenaszt Gusztáv, mint hallottuk, szándékát is jelenté a' megvételtre. Hiszi a' Tekintetes Asszony, hogy azokat minél előbb kellene kinyomatni; mivel a' részvétel iránta most nagy, de később, — kivált a' magyar lelkesülés, — meghűlhet. — De ezekben is egyedül a' Tekintetes Úr tanácsát várta, kiről tudta, hogy említés nélkül is fog ezen dologról gondolkozni és gondoskodni. De miképen lehessen azt innen Csekéből telyesíteni, az a' nehézség. — A' munkák letisztázása legkevesebb aggodalmat szerez; mivel azt magam megtenném, sőt másnak nem is engedném által: de a' kinek, 's miképeni eladás, rendbeszedés, s. t. eff. olly dolgok, mellyek a Tekintetes Asszony' gondolata szerint csupán a Tekintetes Ur által vitethetnek véghez. Mert hiszen a' Tekintetes Asszony azt sem tudja: mellyeket lehetne 's kellene eladni? Vagynak ugyanis töredékek, 's már megjelent munkák. — Mik mennének egy kötetbe? s. a. t. mind olly dolgok miket a' Tekintetes Úr rendelhet el. A Tekintetes Ur, kiben legtöbb bizodalma van a' T. Asszonynak; — a Tekintetes Úr, ki a' boldogultnak legtöbb szándékát tudá; — s mivel ketten egymás keblében éltek: legtöbb szándékát eltalálhatá; 's az ő utával, mellyen a' munkák kiadásában ment volna, legmegegyezőbb utat választhat. Méltóztassék e' tárgyban a' Tekintetes Úr határozni, 's lépéseket tenni. A' T. Asszony bizonytal nem csak megnyugszik, de köszönetet is mond a' lépésekért.

Mit a' Tekintetes Úr levele végén a' T. Társ' Tagjairól, 's kéziratokról mond, — e részben is, mint egyebekben a' Tekintetes Úr utasítását várjuk és kérjük.

Szükségesnek tartom még azt is megjegyezni, — mivel a Tekintetes Úr egyáltalában azt tanácsolja, hogy semmit senkinek még csak vissza sem kell adni, — hogy még az összel Schedel Pap Endrének egy levelet írván, abban a' T. Asszonytól némelly könyveket, jelesen Kisfaludi Sándor munkáit, Kazinczy Sallust' és Cicero' fordításait, Biznicz magyar nyelvtudományát, 's a T. Társ' évkönyveit (2 szak.) kéret vissza. — A Tekintetes Asszonynyal minden ember csak internuntiusok által értekezik! — Még is, mivel jól tudtuk mindnyájan, miképen a' körülírt könyvek a' Boldogulthoz még tavasszal bírálát végett küldetvén, nem az ő könyvtárhoz tartoznak, elküldötte volna a' T. Asszony Pap Endrétől: de ő hirtelen s véletlenül tűné el, ez meg nem történhetett. Most, miután már itt maradtak, ezekre nézve is a' Tekintetes Úr jóváhagyását és utasítását óhajtuk.

Ezek után általnyújtom a 'Tekintetes Asszony' tiszteletét a Tekintetes Urnak, — és csókjait a Tekintetes Asszonynak, valamint Kálmán tiszteletét is.

Én pedig ajánlom magamat továbbra a Tekintetes Ur' szeretetébe 's kegyességébe, a' ki vagyok

a Tekintetes Urnak

alázatos szolgálója

Obernyik Károl

Szemere megjegyzése: Vettem 26dikán Xbris.

Szemere-Tár 16. köt. LXIII.

A Magyar Tudományos Akadémia 1838. december 3-án elhatározta, hogy az örökösöktől megszerzi Kölcsey irodalmi hagyatékát, s az iratok rendezése után határoz kiadásuk felől. E végből megkérte gróf Károlyi Györgyöt, hogy lépjen érintkezésbe Kende Zsigmond alispánnal, a végrendelet végrehajtójával. Szemere Pál 1839. január 21-én tudósította a csekeieket az Akadémia lépéséről (*Össz. művek*, III. köt. 328—330 l.), egyúttal azonban lebeszélte őket az ajánlat elfogadásáról. Özv. Kölcsey Ádámné hajlott Szemere szavára s az Akadémia megkerülésével Kölcsey munkáinak kiadási jogát Heckenast Gusztávnak adta el. Szemerét hiúsága, mügyűjtő szenvedélye és talán Kölcsey Kálmánka érdeke vezette eljárásában; özv. Kölcsey Ádámné — a levelekből ez nyilván kiderül — főképp az anyagi előnyt nézte.

8.

Cseke 2 Februar 1838

Édes Palim

Épen NKárolban valék, hova testvérem' látogatására mentem vala, ki már régóta beteg, midőn levelét, melyet mult hó 21^{dikén} írt, megkaptam Később Ecsedy érkezett hozzám, 's elmondá, a' mit Kedves Palim reábizott vala. Választ akartam írni még Károlból: de ezt az ott közbe jött szomoru és zavaros körülményeim miá nem tehettem. Az Édes Atyám ugyanis, ki már öregsége miá' darab idő óta nagy elgyengülésben volt, mult hó 30^{kán} megholt; 's holttestét az alatt hozták Debreczenből Károlba, midőn én még ott voltam, hogy ott a' nemzetségi sirboltban eltakaríthassák. Képzelteti Édes Palim. hogy én, ki éltemben annyi csapás' elviselésére valék kárhozattva, 's ki csak kevéssel ezelőtt voltam kénytelen szenvedni a' legnagyobbat, mi csak érhetett — mennyire megzavarodtam ennek megtudására. Atyám' koporsójának szemlélése, annyivalinkább a' temetési szertartás elviselhetetlen fogott volna lenni; azért is Károlból rögtön haza jöttem, 's e levelemet Csekéből küldöm Kedves Palimnak.

Palim' leveléből látom mind a' t. társaság' dec. 3^{diki} határozatát, mind a Károli Györgyhez írt elnöki levelet, mind végezetre a' Kende Alispány Urhoz ugyancsak Károli Györgytől írt levelet. Mind ezekről már én eddig hallottam valamit; nem Kende Zsigmondtól, ki nekem ezekből semmit sem mondott, és írt. Idegen szájból hallottam. És itt kénytelen vagyok kimondani, hogy ezen procedurát, melyet a' boldogultt' írományainak megszerzésében követnek, én nem értem, 's csudálom mind a' tudós társaságot, mind Széchenyi Istvánt és G. Károlit. Ők Kende Zsigmondnál teszik meg a lépéseket, hogy a' munkák átadassanak. Nem tudom: miért inkább a' Végintézet', csupán a' Végintézet' telyesítőjénél, mint a' birtokosnál? Széchenyi

levele különösen így hangzik: «méltóztatnék Kende Alispány Urat arra birni hogy Kölcssey minden rendbeli s. a. t. . . s. a. t. . . munkáit. . . s. a. t. általadni szíves lenne.» Tehát Kende Zsigmondnak áll hatalmában a' boldogult' munkáit akárkinek is általadni? Valóban ez Urnak különös fogalma van a' *Végintézet teljesítőjéről*. Mert ha valamely, a munkákat a' végintézet' ereje ellen magának tulajdonító és követelő fél állna elő: akkor elhiszem, hogy Kendéhez kellene folyamodni, hogy a' végintézet szerint a' hagyományt elvételni ne engedje; de most, midőn arról van kérdés, hogy én, kinek a' munkák birtokában vagynak ált adom e vagy nem? meg nem foghatom mire megyen akárki is, ha itt inkább Kendéhez, mint magamhoz folyamodik.

Nem valamely nagyravagyásból, s asszonyi hiúságból mondom ezeket. Bátyám' elvesztése által örökre elhomályosodott előttem az élet, melyet istennek minden napjai sem volnának képesek megvilágítani. Elöttem mind-egy: akármikép' essék is tudomra: mi legyen a' tudós társaságnak kívánata. Mindazáltal az okossággal megegyezőbbnek látom, hogy akármely birtok is a' birtokostól s nem mástól kéressék.

Egyébiránt én hajlandó vagyok a' társaság' kívánatára. Mert ezzel mintegy tartozom Nemzetemnek, tartozom a' boldogult' emlékezetének.

Mit Ecsedytől izent Kedves Palim, hogy t. i. jó volna magamnak fel menni Pestre a' munkák' ügyében: nem tudom teljesítem e vagy nem; és teljesíthetem e vagy nem. Hiszen én még meg sem vagyok szállítva e' munkák' eladására nézve. Mert nekem, mint említém, még csak Kende sem említe semmit. A' mit tudok, csak így privat hirtől és levéltől tudom. — S kérdem már most: jó volna e magamnak ajánlani a társaság' részire a' munkákat, s mint egy kereskedő portékáját, azokat eladás végett kínálgatni. Azonban az is lehet, hogy én nem tudom, hogy ott Pesten miképen értekeznenk a' kérdéses irományok felett.

De ha szinte magam akarnék is felmenni: ezen utat, — melyre minden esetre költség is kívántatik, — nem tehetném mindjárt tavasz' kezdetével. Gyöngélkedő egészségem miá ugyanis kénytelen vagyok, mihelyt lehet, fürdőbe menni, hol egy hónapnál bizonyosan többet kell eltöltenem. Fürdő után, úgy hiszem megbírnék egy olly nagy utat, melyre így illy egészséggel veszély nélkül magamat ki nem tehetném. Jól tudja pedig édes Palim, hogy a' fürdés ideje a' tavasz később hónapjaiban van. És így Pestre alkalmasint csak nyár' elején lehetne mennem.

E' pontok felől tehát tudósítást várok és kérek Kedves Palimtól.

A' keszkenőt még a' levél' vétele előtt megkaptam, s igen nagyon köszönöm a benne tett fáradságot.

Fiam Kálmán Tanítójával együtt tisztelik, én is csókolom Borcsát Kedves Palimmal együtt. Ajánlom magamat szeretetökbe ki vagyok

Kedves Palimnak

hű barátja

Szuhányi Josephine
Özv. Kölcssey Ádámné

As aláírás eredeti, a többi Obernyik kézírása. Szemere Pál megjegyzése: Vettem Pesten 14d. Febr. 1839.

Szemere-Tár 16. köt. LXX.

Cseke 2 April 1839

Édes Palim!

Mult hó' 29dik napján Heckenast Gusztáv pesti könyváros és kiadó Úrnak egy ugyanazon hó' 17dikén költ levelét kaptam, mellyben, miután a boldogult Bátyám' munkáinak megvehetését és kiadhatását kéré tőlem; a következő, a levélből szórol szóra kivont ajánlatokat terjeszti előmbe:

«1^{ör} N. T. Kölcey Ferencz Úrnak minden munkáit kizáró kiadási joggal át venni kész vagyok, oly módon, hogy ezen kiadás minden eddig megjelent 's még kéziratban lévő munkáit magába foglalja.

«2^{ör} Ezen kizáró kiadási jogért egy egy ívtől 8-ad réthben — az árvíz könyvhez hasonló igen szép formában, és nyomtatással — egyszer mindenkorra ajánlok 5 aranyat, oly módon: hogy minden nyomtatott ívér 2 arany, 's az 500-on felül begyülemdő minden elő fizetett példányért 1 arany számítassék; mi az egész munkának 100 ívre terjedése, 's csak 800 előfizető mellett 500 aranyat tesz, és így egy egy ívre 5 arany esik.

«3^{ör} Tisztelet-díj' fejében előre 50 aranyat teszek le, azután pedig minden kötet' megjelentekor az ezen kötetért járó summát, egy egy ívet két arannyal számítva fizetem ki; hozzá tévén, hogy az előre letett 50 aranyat a' két utolsó kötetért, vagy az 500-on felül elő fizetett példányokért járulandó pénzmennyiségből vonom le.

«4^{ör} Kötelezem magamat, hogy az egész munkát ha 80-an—100 ívnél többre nem terjed, 's a' kézirat annak üdejében kellőleg szerkesztetve kezembe adatik, a' nyomtatás' megindításától számítva 2 év alatt világ elé bocsátom.

«5^{ör} Az első kötetet mihelyest sajtó alá kész lesz nyomtatásba adandom...

Ezekhez van téve még a' következő:

«N. T. Kölcey Ferencz Úr' örökösére nézve e' föltételeimből háromló haszon és nyereség főképp abban áll,

a) hogy a' munka 2 év alatt megjelen, 's illy rövid idő alatt jutnak sz egész tisztelet díj' birtokába; holott illy féle nagyobb munkák kiadása, — a' magyar tudós társaság által eszközölteket sem véve ki, — gyakran egy évtizedre is elhalad.

b) hogy a' 2^{dik} pontban föltettnél joggal reménylhető élénkebb részvét esetében az előfizetők' száma a 800-at jóval meghaladhatja, és ekkép' aránylag a' jutalom is tetemesen növekedhetik.» s.a.t. s.a.t.

Jól tudom, hogy, miután meg vagyok biztatva, 's annál fogva reményem van, hogy boldogult Bátyám minden munkáit a' Tudós Társaság kész tőlem megvenni, habozó és változékony emberhez illenék, máshoz folyamodni, 's talán másnak eladni. Annyival is inkább; mivel minden bizonnyal Heckenast Ur a' boldogult' olly nemű irományait, mellyek' kiadását nem remélhetni, meg nem veszi; — például az Országgyűlési naplót, melly pedig maga is nagy csomót teszen. Még is, minthogy Kedves Palim mint eddig, a' munkák' tekintetében azokra 's reám szorgalmas figyelemmel viseltetett, szükségesnek, s kötelességemnek tartottam mindenről, mi e' tárgyban történt Kedves Palimat tudósítani; 's egyszersmind megkérdezni: jó lesz e Heckenaszt Gusztáv Úrnak

egyáltalában kijelenteni, hogy a' kért munkákat neki el nem adom; — vagy pedig, — ha mind messziről is sejtve a Tudós társasággal a' munkák árában, vagy kiadatásuk' idejében összenemegyezhetés' lehetőségét, a fentemlített Urat oly módon biztatni meg, hogy ha a' kívánt munkákat a' Tudós Társaság által nem veszi, akkor kívánsága szerint neki adattatnak. Mert hiszen azt Kedves Palim is láthatja, hogy Heckenast Urnak ajánlata nem megvetendő.

Mind ezen mind a régebben írt levelemre becses válaszáat elvárom, s kedves Palimat Borcsával együtt csókolva vagyok
Palimnak

szíves barátnéja

Szuhányi Josephine

A levél Obernyik kézírása. Szemere Pál megjegyzése: Vettem Apr. 11. 1839.

Szemere-Tár 16. köt. LXXIV.

10.

Pest. Aprilis 14 d. 1839.

Kedves Pepim, két rendbeli levelei válasz nélkül állanak előttem.

Mi a' munkák' tárgyában már régen levelezünk, 's még mindig csak ott vagyunk, honan elindultunk, pedig az idő ninesen ott, mellyhez alkalmaznunk kell magunkat.

Egyelőre javaslám Önnek, hogy személyesen hozza fel a' munkákat Pestre; de ennek lehetetlenségét Ön' leveléből, 's körülményeink összehitközéséből látom. Javalám az academia' ajánlata' elfogadását, 's azért utóbbi levelében Ön, legalább nekem úgy látszik, úgy írt hozám, mint egy academicushoz, ki talán a' munkák' tárgyában az academia' részére érdekelve lennék, 's a' Heckenast' feltételeire való hajlást ellenzeném, melly feltételeknek nem megvetendőségére figyelmeztet.

Jól van, édes Pepim. Ajánltam ez előtt az academiát, mert más nem vala. Ön a' Heckenast' feltételeit nem megvetendőknek találja; én pedig azok elfogadását jónak tartottam, 's a' nevezett könyvárossal szerződésre léptem oly javitással, hogy az előre fizetendő 50 aranyat sem egyik sem másik kötet' díjából levonni nem fogja, hanem ezt minden egyéb tiszteletdíjon felül fizeti; 's továbbá, Heckenast' feltételei, úgy, a' mint Ön velem közölni kegyes volt, *egyszer mindenkorra* szóllanak; én a' *mindenkorra* kitélt eltöröltém, 's csupán ezen egy kiadásra szorítottam; 's ekképen, ha a' Kölsej-munkák' második kiadására lesz szükség (mit én erősen reménylek) a' kiadási jogot új haszonnal adhatjuk el.

A' szerződést két példányban elkészítettem. Egyik Heckenast Gusztávnál van, másikat Önnek szerencsés vagyok megküldeni, azon kéréssel, hogy minél' előbb küldendő becses válaszában annak megerősítését úgy is, mint a' Kálmán' természetes és törvényes gyámanyja, kinyilatkoztatni szíveskedjék.

Miért fogadám el a Heckenast' feltételeit, ime elő adom okaimat.

1. Az academia ajánlata felettébb határozatlan; de az academia különben is temérdek kiadás' által el van foglalva, 's lépését e' munkák' tárgyában

nem valamely nyereségvágyból vagy mellékes kinézésből, hanem (mint az academiái jegyzőkönyv mutatja, mert én azon gyűlésben jelen nem voltam, tehát az írott adatok után szólhatok) egyedül azon *aggodalomból* tevő, *hogy e' munkák kései, vagy talán csonka, hibás, nem eléggé jártas kezek' szerkesztése alatt megjelenő kiadása a' literatura' kárával járna*. Azonban, miután a' munkák két év alatt megjelennek, miután minden munkának kiadó könyváros ajánlkozott, 's a' szerkesztéshez (magamról nem szólván) olly férfiak járulnak, mint báró Eötvös József és Szalay László, az academiá' aggodalma megszűnve van, 's véleményem szerint, az academia még örülni fog, hogy csekély pénztárát megkiméltük, 's rajta ekképen könnyítettünk.

2. Heckenast két év alatt adja ki; az academia, mint más illy kiadása után ítélhetni, négy annyi idő alatt adta volna.

3. A' Heckenast' ajánlatainak egy része, az, t. i., melly az előfizetett példányokért járuló aranyakra nézve tetetett, feltételes ugyan, 's a' mennyiséget a' jövendő fogja elhatározni, de erős reményem van, hogy telyesülni fog, mert emlékezetemre még magyar író olly részvétet és közvéleményt nem nyert, mint Kölcsey; 's szerkesztő társaimmal együtt fogok folyamodni Szatmár Megyéhez, hogy az előfizetést körlevél által az ország' megyéinek ajánlja, mit hogy Szatmár vgye megtenni fog, bizonyosan tudom. 'S ezen esetben a' Heckenast' ajánlata több, mint a' mit Kazinczy' munkáiért az academia fizet, mellyel pedig, úgy hiszem, egyenlőségben vagy arányban fogott volna honoráltatni. 'S itt figyelembe vettem

a. az előre fizetendő 50 aranyat, mit tenni az academia nem fogott volna.

b. az egész tiszteletdíj' birtokába két év alatt juthatást 's az 50 aranynak ezen két év alatti hasznát is.

c. az egész summa' hasznát túl a' két éven azon négy annyi időig, mellyet az academiái kiadás kívánt volna, melly idő alatt ama két év alatt nyert honorárium használás által ön' kezeiben tetemesen növekedhetik.

Reménylem, édes barátném, hogy lépésemmel meg fog elégedni. 'S ha igen, úgy nincs egyéb hátra, hanem hogy a' munkákat szíveskedjék minél előbb kezemhez küldeni, 's az ekkor Heckenast által kifizetni kötelezett 50 arany' leküldése iránt utasítást adni.

A' felküldendő munkákat így jelelem ki.

1. Küldjön mindenféle kéziratot eredetibe, még azokat is, mellyek talán lemásolva lennének, mert azokat a' szerkesztőknek egybe kell hasonlítani, 's a' különböző orthographiát egy elvre reducálni.

2. Küldje a' töredékeket is, mert ezek is kiadatnak, a' fordításokkal egyetemben.

3. Küldjön minden, literaturai és political, köz és magányos, baráti 's nem baráti levelezést. Kettő az ok, miért ezekre szükség lesz.

a. Vagy én, vagy Eötvös a' munkákhoz biographiát írunk, mellyben elhunytunk' viszonyairól is kell szólnani, 's ezen viszonyra nézve adatot csak a' levelek nyújtanak, mellyeket én úgy nézek, mint Kölcseynek' dicsősége' kifejtésének eszközeit.

b. A' mellyeket lehet, a' levelezések közül, kiadunk, ha a' munkák 90 ívet nem tennének, azoknak kipótlására, ha pedig a' 90 ív az eredeti művekből kitelnék, azokon felül, mint lehet, ön' hasznára.

4. Küldje, édes barátném, az olyan munkákat is, melyeket mostan polgári állásunkban ki nem jöhetnek tartánk, minéműek, az országgyűlési beszédek, napló, stb.; mert b. Eötvös lévén egyik szerkesztő, a' cenzurához több reményünk van, mint ezelőtt. volt.

Jól tudom én, édes Pepim, hogy midőn Ön ezen irományokat kiadja házából, 's a' telyes fiókok annyi emlékektől, gyümölcseitől a' szentüli szereteti' fáradalmainak üresen maradnak, egy elszakadás' terhét fogja ismét érezni. De leljen vigasztalást annak meggondolásában, hogy ezzel hazájának, nemzetének, barátainak, önnöm magának, 's kedves elhunytja' dicsőségének tartozik. Hogy az eredeti irományokat a' kiadás után vissza fogja kapni, arra nézve én szavamat adom, azon megjegyzéssel, hogy ha tetszeni fog, az academia ezen irományokat, mint autographonokat, azokkal együtt, miket talán a' censura eltilt, levéltára' számára meg fogja venni. Azonban erről annak idejében bővebben szólhatunk.

Nem hagyhatom említés nélkül, miért kértem Eötvöst, Szalayt szerkesztő társakul. Tudni fogja, édes barátném, hogy az efféle gyűjteménykiadás sok bajokkal jár, s ezen bajok sokszor olyanok, melyek többek' egyre munkálását kívánják. Hasonlítások, másoltatás, correktura, rendezés, ívszámítás-osztályozás, sajtóra ügyelés, kiadási levelezés, s több effélék többek által ügyesebben és hamarabb tétetnek. Aztán halandók vagyunk; az ötvennégy éves nem számíthat jövődő nyarakat magának, tehát gondoskodnom kelle, hogy hirtelen mulásom' esetében szerkesztési terveimet sírba ne vigyem, s a' munkák kiadása fenn ne akadjon. És kik szeretették szentebbül Kőlcseyt, mint Eötvös és Szalay; 's kiket szeretett ő inkább írónk között, mint ezeket? 'S a' mai literaturában kik ragyoghatnak úgy, mint ezek? Én szívem', eszem' sugalma után választottam.

A munkák' felküldése' módjáról egy szatmári ifjút megkérdeztem, s ő azt mondá, hogy a Junius' 2dikán megnyitandó országgyűlésre a' szatmári követek Majus' közepén jöni fognak, 's Nagy Lajos Lázáriból, vagy Nagy Ignác Daróczról ugyancsak Majusban felutaznak. Ezeknek valamelyike által, ha más alkalom hamarjában nem lenne, fel lehetne az irományokat gondosan bepakolva, 's nekem czímezve, Heckenast Gusztáv' könyvkereskedésébe utasítva, küldeni.

Szükséges a' Hartlébennel való régi Contractust is felküldeni, a' ne talán vele történt levelezéssel egyetemben, hogy itt a' dolgot övele kiegyenlíthessük.

Nem mulathatom el előre is megnyugtati, édes barátném, hogy Heckenast' részéről az előfizetetésben semmi csalárdtság nem történik, mert ő becsületes ember, s olyan ellenőrséget ajánl, milyen nekünk tetszik, 's hogy ez csalahatlan legyen arról, én és szerkesztő társaim gondoskodni fognak.

Addig is, míg az irományok utnak indíthatatnának, nem tartanám rosznak, ha Ön Obernyik úr 's talán mások, ha Obernyik úrhoz nem egészen hasonló jó írókkal is, de minden esetre olvashatóakkal az eredeti irományokat tisztáztatná; 's inkább óhajtanám, hogy az újabbak másoltassanak; mert a' régiekben az orthographiát változtatni kell, az újabbakban pedig talán csak néhol.

Becses választ az első póstán kérem.¹

S ennyit a szerződési hosszas, de sikeres, 's tehát mindkettőnkre nézve kedves foglalkozások 's bajok után. Adja a jó isten, hogy szolgálati szives és pontos készségem örömeire lehessen! Obernyik barátunkat 's Kálmánkát üdvözlöm. Csókolom kezét, édes jó Pepim!

alázatos szolgálója:
Szemere Pál

Szemere-Tár 16. köt. LXXV.

A szerződés másolatát is megtalálhatjuk a Szemere-Tárban.

11.

Szemere Pál, mint néhai Kölcsey Ferencz' örököseinek képviselője, és Heckenast Gusztáv könyvkiadó következő szerződésre lépnek.

1.) Kölcsey Ferencz' minden munkáit báró Eötvös József, Szalay László és Szemere Pál szerkeszteni fogják.

2.) Az ekképen szerkesztett gyűjteményt Heckenast Gusztáv kizáró kiadási joggal megveszi, 's szép nyolcadréti, finom velinen, az egyetem' műhelyében, a' szerkesztők' helyben-hagyását kiérdemlő csínnak és nyomtatásban 's formában jelenő kiadásban, a' nyomtatás' megindításától számítva 2 év alatt, ha a' szerkesztés miatt várakozni nem kell, világ' elébe bocsátja, azon megjegyzéssel, hogy mihelyest az első kötet szerkesztve lesz, a nyomtatás azonnal megindíttatik.

3.) Ezen kizáró kiadási jogért Heckenast Gusztáv következő tiszteletdíjat adand.

a.) A' kéziratok' átvételekor Kölcsey Ferencz' örököseinek előre, minden utóbbi beszámítás nélkül 50 aranyat fizet.

b.) Minden nyomtatott ívet két arannyal honorál, 's az ekképen járuló díjmennyiséget minden kötet' megjelenése után kifizeti.

c.) Előfizetés fog hirdettetni, s az ötszázan felül előfizetett minden példányért egy-egy aranyat fizetend.

d.) Az előfizetetésre nézve a' Szerkesztőknek tetsző bár melly ellenőrséget elfogad; 's az előfizethetés' határideje az egész gyűjtemény' megjelenéseig tartand, azon körülírással, hogy az előfizetett summákat bevonni ugyan Heckenast Gusztáv fogja, de az előfizetés' határidejének elteltével az 500on felül fizetett példányokért járuló arany mennyiséget hiány nélkül kifizeti.

4.) Az egész gyűjtemény 's így a jelen szerződés is, előleges felszámítás szerént, 90 nyomtatott ívre tételik, mellyet öt, vagy hat kötetben adand ki Heckenast Gusztáv. 's előfizetési ára 10 pengő forintnál fellebb nem hághat.

5.) Mihelyest ezen első, az előfizetők' mennyisége által határozandó, 1500on felül nem menő példányokban megjelenő kiadás, mellynek nemelőfizetett példányai az utolsó kötet' megjelente után a' kiadó' tulajdonává válnak, elfogy, Heckenast Gusztáv' kiadási joga azonnal megszünend, 's a' Kölcsey örökösök' szabad rendelkezése alá fog visszajöni.

6.) Az e' munkák' tárgyában Hartleben K. Adolfal fennforgó kérdést az örökösök tartoznak kiegyenlíteni.

¹ A levél idáig idegen kéz írása.

Költ Pesten. Aprilis' 14^d. 1839. Szemere Pál, mk. mint felebb. Heckenast Gusztáv pesti könyváros és kiadó mk. Magam', és B. Eötvös József szerkesztő társam' nevében elfogadom. Pest, Apr.' 14^d. 1839. Szalay László mk.

Szemere-Tár 16. köt. LXXVI.

12.

Cseke 21 April 1839.

Edes Palim!

Tegnap estve kapám kezemhez becses levelét, mellyben a' Heckenast Gusztáv Urral kötött szerződés van. Hogy válaszom minél előbb kézhez mehessen, 's biztosabban; jónak tartottam most mindjárt kereskedőktől küldeni fel leveletem. Azért is most csak röviden írhatok.

Mi a' Heckenast Gusztáv Urral kötött egyességet nézi, annak minden pontjait jóknak és elfogadhatóknak találtam, 's azt el is fogadom, mellyet ezen Heckenast Urnak küldött válaszában kinyilatkoztatok, és megerősíttek, egyszersmind Kedves Palimnak ebbeli fáradozásaiért a' legforróbb köszönetet mondok.

Csak egy van Palim' levelében a' munkák' kiadását érdeklő, mit nem szeretek; — s ez, a' mint képzeli, s képzelte is Kedves Palim, az eredetiektől, ha mind kevés időre is, megválni. Szörnyű gondolat ez nekem, hogy a' kedves hagyományokat házamból kivigyék. Ez egy második temetés. Ha lehetett volna rajta valami módon segíteni, igen szerettem volna. Egyéb iránt ha szükséges elvitelők, kénytelen vagyok ezt is eltűrni.

A' munkákat magam is, ha csak lehet, az Országgyűlési alkalommal fogom felküldeni. Lemásolása, míg felvinnék a' munkákat, annyit szerettem volna elvégeztetni, mennyi csak lehetett volna; mivel nem örömet tudom azt, hogy az irományoknak a' lemásoló' és így idegen kézbe kell kerülni. Azonban Pesten drága is az írás. De házamnál 's az egész faluban nincs több ember Obernyiknél, ki írhatná; ő pedig egyedül nem sokat végezhet. Újabb dolgozatait kellene másolni: — azonban úgy gondolám, hogy talán az olly munkák, mellyek már kinyomtatottak itt vagy ott, nem szükség, hogy újra lemásoltassanak; mivel a' nyomtatotról könnyebben le lehet nyomtatni. Az új munkák pedig majd mind ilyenek; — 's ezek talán már censura alá sem kerülnek.

Nincs tehát egyéb hátra, mint az, hogy minél előbb elkezdhessék a' kiadás, miután a' munkák felküldettek. Addig is míg ez történne, Heckenast Úr az ujságlapok mellett alkalmasint hirdetni fogja a' kiadást.

Csókolom Borcsát. Kálmán és Obernyik tisztelik Kedves Palimékat. Én ajánlom magamat továbbra is szeretetében, ki vagyok

Kedves Palimnak

hű barátnéja
Szuhányi Josephine

P. S. Ezen Heckenastnak szöllő levelet boríték, cím, s pecsét nélkül küldöm. Azért, hogy Kedves Palim olvassa el, 's a' mint tetszik borítékba téve, vagy a' nélkül, címezve adja által neki. Ha pedig nem találja Kedve-

Palim eléggé jónak, eléggé kötelezőnek, adjon tanácsot mikép' írjunk neki, — s teljesíteni fogom. — Ölelem.

Szemere megjegyzése: Vettem 28án April 1839 alkalom ált.

A levelet Obernyik írta.

Szemere-Tár 16. köt. LXXVIII.

13.

Pest, Apr. 28. 1839.

Édes Pepim, tisztelt barátném!

Leveleit hozám 's Heckenasthoz ma veszem, s nyomban válaszolok, de csak röviden.

Heckenast Bécsből egy hét mulva tér, 's a' megerősítő levelet tölem átveendi, melyet én helybenhagyok, 's az academiának is tudomásulvétel végett bejelentek annak idején.

A' felküldendő kéziratok iránt utolsó levelemben *egészen* kifejtém magamat: hivatkozom erre. Hozzá adom még: censuráztatni mindent kell és mindenkor; valamint azt is, hogy a' kéziratok' általvétele előtt nem csak előfizetői hirdetést, de csak rövid jelentésecskét sem lehet tenni, a' késedelem pedig inkább ártalmas mint hasznos. Siessen, édes barátném, 's mielőtt hoznák a' csomót, az írásk' *foglalatját* írassa két egyenlő párban, melyet a szerkesztő és kiadó irandanak alá, 's az egyik ezeknél, a' másik Önnél marad. Csókolom kezét.

alázatos szolgálója
Szemere Pál.

Nb. Az elvont *foglalaton* lajstromot értek.

Szemere-Tár 16. köt. LXXIX.

Obernyik Károly naplójából tudjuk,¹ hogy ő még április 22-én hozzáfogott Kölcsey irományainak letisztázásához. A hagyatékot azonban már egy hónap mulva felküldték Pestre, ezért az anyagnak csak egy részét tudta lemásolni — a hátralévő részt Szemere Pál Pap Endrére, Kölcsey egy másik volt joggyakornokára bízta.

14.

Cseke Majus 20^{dik} 1839.

Kedves Palim!

Küldöm boldogult Bátyám' munkáit; mindent, a' mit csak találtam. Csomónként vagynak összekötve, 's a' laistromon is csomóként vagyunk felírva. A laistromokat igen nehéz volt csak így is megcsinálni; mert azonkívül, hogy némelly munkáknak nem vala címök, mellynél fogva fel lehessen jegyezni, vagynak, — a' mint láthatja Kedves Palim, — tömérdek töre-

¹ Napkelet. 1858. 2. és 10. szám. Ebben a naplóban Obernyik többek közt a következőt jegyezte fel: «1839. április 27... Néhány apróbb, ki nem adott, s némileg el sem végzett vers hevert ott. Ezek közt említést érdemel Zrinyi második éneke. Kár, hogy be nincs végezve.» Lehetséges tehát, hogy a költemény leverő hatását Kölcsey még enyhítette volna.

dékek, nem csak ívnyiek s félvnyiek: de tenyérnyiek is. Ha azért a' feljegyzésben nem a' legnagyobb pontosság van követve, kivált az irományok' elnevezésében, arról nem tehetek. Nem tudom azt is: a' laistrom elején jól áll-e így: Kölcsey Ferencznek Heckenaszt Úrhoz felküldött művei? Nem kellett volna-e Heckenaszt helyett a' Kiadó Urakat tenni, midőn csakugyan azok irandják alá. De hiszen ha ez így nem jó, lehet rajta ott változtatni.

A felküldött irományok közt vagynak az Élet és Literaturából kivágott nyomtatott munkák. Ezeket még boldogult Bátyám vagdalta ki, hogy a' Hartleben által nyomtatandó darabokban ezekről nyomtassák; felküldeni tehát szükségesnek tartottam.

Csodálkoztam rajta, hogy csak nyolcz önkezével írott diaetai beszédet leltem meg. Nem tudom bizonynal, de úgy jut eszembe, hogy' a' Tudós társaságnak küldte fel.

A Csokonai recenziója a' többivel együtt ment. De azt tudja Édes Palim, hogy a Tudományos Gyűjteményben nem így jelent meg. Azonban a' Kis és Berzsenyiről elmondott kritika irományai közt nem találtatott.

Ha valami munka még valahonnan kikerül: felküldeni el nem mulatom.

A munkákat Kendő Lajos rokonom viszi. A levél mellé van mellékelve a Hartlebennel kötött egység s a' két laistrom, Kedves Palim kívánata szerint.

Megköszönve az eddigi, kérve a' további fáradozásokat a' kiadásban, ajánlom magamat a' Kedves Palim' szeretetébe; 's miután általadtam fíjám és Obernyik tiszteletét vagyok Kedves Palimnak

alázatos szolgálója
Szuhányi Josephine.

Szemere megjegyzése: Vettem Majus 26^d. 1839.

Szemere-Tár 16. köt. LXXX.

15.

1839. maj. 20.

A levelet már lepecsételtem Édes Palim! midőn eszembe juta, hogy egy nagy csomó levél itthon maradt. Ezen csomóba levő leveleket azért nem küldém el, mivel nagyon érdektelenek; azonban pedig a' most felküldött irományok olly nagy számra mennek, hogy akárkinek is felvinni elég terhet és alkalmatlanságot szül. Ha azonban Édes Palim parancsolja: ezeket is kész leszek akármikor felküldeni. Ölelem

Szuhányi Josephine.

Szemere-Tár 16. köt. LXXXI.

16.

Kölcsey Ferencznek Heckenast Gusztáv Úrhoz felküldött művei.

1839.

1ső Csomó: Kazinczynak Kölcseyhez írt levelei; számszerint 48 levél, Kazinczynak némelly verseivel 's jegyzéseivel.

2dik Csomó: Országgyűlési irományok, számuk 37 darab papiros.

3d Csomó: Országgyűlési jelentések Szatmár Megyéhez, szám: 37 jelentés.

- 4dik Csomó: Országgyűlési jegyzetek; szám 14 kisebb nagyobb darab.
- 5d Csomó: Megyei irományok; száma 75 iv.
- 6dik Csomó: Országgyűlési beszédek, számuk 8 eredeti másolatukkal együtt és 10 csupán másolt. Összeséggel 18.
- 7dik Csomó: Coelestina, — Gyermeekyllkos, — Mohács másolatával együtt, — Férjgyilkos, — Sorsvonás másolatával, — Játékszín másolatával, — Kazinczy (emlékbeszéd) másolatával, — Isó Ferencz másolatával, — Vilma (emlékbeszéd) másolatával, — Követek' visszaérkezése másolatával, — Tisztválasztáskor másolatával, — Követválasztáskor másolatával, — Paranesis Kőlesey Kálmá(n)hoz, — Berzsenyi (emlékbeszéd), — A' magyaróvári gazdasági intézet, — Vadászlak, — Kárpáti Kincstár.
- 8dik Csomó: Fiatalkori jegyzetek összekötve.
- 9dik Csomó: Kazinczyhoz írt levelei, bekötve, — Jegyzetek a' görög philosophia historiájára 1809 és 10ből bekötve, — Töredékek a költeményekről 6 iv.
- 10dik Csomó: a. A T. társaság' folyóírásának alaprajzára nézve kirendelt küldöttségi alázatos véleménye, — b. Poema dramaticum, — c. egy vers: *Mi legyen egy sóhajtás* —, — d. 1832-ben kijött versei, — e. Egy értekezés; kezdete: *Jó lenne talán megvizsgálni...* két iv, — f. egy értekezés; kezdete: *Az Élet és Literaturá' Redactiója...* — g. különbfélék 14 és $\frac{1}{2}$ iv, — h. Töredékek 10 iv, — i. 4 iv, — k. Készületek a' Kazinczy' műveinek recenziójára 1 és $\frac{1}{2}$ iv, — l. Rövid laistroma a' debreczeni grammatica s Aranka grammaticaja hibás állításainak, — m. deákul egy iv, — n. Kritikai jegyzetek a' magyar nyelv' jobbitásáról 4 és $\frac{1}{2}$ iv a' régi halottas beszéd' másolatával, — o. A szókurtításról és több különbfélék 14 és $\frac{1}{2}$ iv, — p. Egy értekezés; kezdete: *A Leviáthán' híres írója* $\frac{1}{2}$ iv, — q. Egy Sonett: *Szelid halom...*
- 11dik Csomó: Első jegyzőkönyv 1809 bekötve, — Különbféle jegyzetek bekötve, — Egy philosophiai iromány 5 és $\frac{1}{2}$ iv — Élet és Literaturából kivagdalt munkák nyomtatásban, — Apró töredékek 11 darabocska.
- 12d Csomó: Egy Szatmár Megyét érdeklő iromány 5 és $\frac{1}{2}$ iv, — Fordítás Homér' Iliaszából, két ének, 's a' harmadik énekből egy kevés, — Csokonay' recenziója két iv, — Jegyzetek 1808. Debreczen. Összekötve, — Egy értekezés a' kritikáról öt iv, — Ismét, egy iv, — Munkái az Élet és Literaturából kivagdaltva, — Megyére tartozó irományok 8 darab, — Szózat a' két magyar haza egyesülése sat felett, — Vélemény a' pályára küldött 19 Tragoedia felett 1835. Két iv, — Vélemény a 100 arany díjra beküldött Vigjátékok felől 1834., — A Ferrói szent fa (töredék) másolattal, — Egy Szomorújáték-töredék másolattal, — Versek 16 darabocska, — Másoknak írt levelei 5 és $\frac{1}{2}$ iv, — Különbféle jegyzések 's töredékek 20 darab.
- 13d Csomó: Wesselényi' levelei 51 levél.

- 14d Csomó: Szemere' levelei 29 levél.
 15d Csomó: Az Acadiamiától s Titoknoktól jött levelek 66 levél.
 16d Csomó: Literatukai 's politikai levelek 342 levél.
 17d Csomó: Országgyűlési Napló, egy töredék-elbeszéléssel.

Hogy a fentírt kéziratokat szerkesztés végett a' felebb írt kijelölés szerént azon kivétellel, hogy a' 8. szám alatti jegyzetek' elején 7 levél valamely tinta által előntetett, 's miatta megrothadt, 's továbbá, hogy Vilma' eredetije helyett másolatot vettünk, úgy szinte a' tisztválasztáskor mondott beszéd is nem eredetiben, hanem másolatban érkezett, egyébiránt hijány nélkül Kende Lajos úrtól általvettük, arról ezennel bizonytságot teszünk.¹

Költ Pesten, majus' 26 d. 1839.

Szemere-Tár 16. köt. LXXXII.

Ez az átvételi jegyzék rendkívül fontos bizonyíték a mellett, hogy Kölcsey munkáinak eddigi kiadásai² nem tartalmazzák a költő teljes szellemi hagyatékát. Ismeretlen pl. a 10. csomóban említett három értekezés (*Jó lenne talán megvizsgálni...*, *Az Élet és Literatura Redactiója...*, *A Leviathan híres írója...*) és a *Poema dramaticum*. (A *Perényiek* címen ismert másfél felvonás nyilvánvalóan a 12. csomóban jelzett szomorújáték-töredék.) Még érdekesebb lenne, különösen Kölcsey műhely-munkája szempontjából, ha ismernők a 9., 11. és 12. csomó végén szereplő jegyzeteket és töredékeket. Novellát eddig hármat ismerünk Kölcseytől, a jegyzék szerint a 17. csomóban volt, töredékesen bár, egy negyedik is. Mindez a mellett szól, hogy a Kölcsey-kutatás filológiai részét korántsem tekinthetjük lezártnak és véglegesnek; az időközben elkallódott, most lappangó kéziratoknak felkutatása, összegyűjtése és kritikai közzététele irodalomtörténetünknek jövő feladatai közé tartozik.

SOLT ANDOR.

ERDÉLYI JÁNOS LEVELEI CSENGERY IMRÉHEZ, KEMÉNY ZSIGMOND BÁRÓHOZ ÉS GYULAI PÁLHOZ.

A Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának kéziratára érdekes Erdélyi-leveleket őriz. A könyvtár szíveségéből — melyért ezen az úton is köszönetet mondok — hozzájutottam ezekhez a levelekhez. Kiválogattam közülük az irodalomtörténeti szempontból érdekesekeket és fontosakat, melyek érdemesek a tudományos világ nyilvánosságára.

¹ Külön elismervény ellenében még 140 levelet is adott át Kende Lajos. Írójuk szerint ezek így oszlanak meg: Bajza 8, Bártfay 40, Deseffy Josef (így!) 1, Döbrentei 15, Eötvös 3, Fáy 2, Helmetzy 2, Kállay 14, Kisfaludy (Károly?) 3, Ormos László 3, Sedl (így!) 7, Stetner 1, Szemere Bertalan 20, Vörösmarthy (így!) 4, Vitkovits 3, Szalay 14. (Szemere Tár 16. köt. LXXXIII.) A leveleket Szuhányi Josephine Pécelen 1840. október 26-án Kölcsey Ferenc szándéka szerint Szemere Pálnak ajándékozta.

² I. kiad. 6 köt. 1840-48. Szerk. Eötvös, Szalay, Szemere; II. kiad. 8 köt. 1859-60. Szerk. Toldy Ferenc, u. ez a kiadás 1877-ben 10 kötetben; III. kiad. 10 köt. 1886-87. Szerk. Angyal Dávid. Egyik sem kritikai.